

УДК 338.439.02:330.522

А. Д. Мостова,
к. е. н., старший викладач кафедри міжнародного маркетингу,
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ ПРОДОВОЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ

A. Mostova,
Candidate of Economic Sciences, Senior Lecturer of International Marketing Department,
Alfred Nobel University, Dnipro

THEORETICAL ASPECTS OF THE FORMATION OF THE COUNTRY'S FOOD SECURITY STRATEGY

У статті обґрунтовано необхідність стратегічного планування продовольчої безпеки держави. Дано визначення стратегії продовольчої безпеки країни та розкрито її сутність у складі економічної стратегії держави в цілому та аграрного сектору економіки, зокрема. Розглянуто основні нормативні документи, які регулюють окремі питання продовольчої безпеки та її гарантування на рівні держави. На основі досліджень зарубіжного досвіду розглянуто основні складові стратегії продовольчої безпеки країни. Визначено етапи формування стратегії та механізми її реалізації відповідно з вітчизняними законодавчими актами та обґрунтовано необхідність поглиблення теоретичних та методологічних підходів до розробки стратегії продовольчої безпеки.

Встановлено, що стратегічні заходи продовольчої безпеки потребують систематизації відповідно до тих складових національної економіки. Представлено стратегічні напрями, цілі й завдання досягнення стратегічної мети країни — забезпечення її продовольчої безпеки, які згруповані відповідно до складових сформульованої стратегічної мети. Показано взаємозв'язок між напрямками, цілями й коротко- і середньостроковими завданнями із стратегічними результатами продовольчої безпеки держави.

Надано загальні рекомендації щодо формування стратегії продовольчої безпеки країни як складової її економічної стратегії. Встановлено, що процес стратегічного планування забезпечення продовольчої безпеки має відбуватися за такою постадійною послідовністю: розробка, реалізація та моніторинг і оцінка ефективності результатів. Цілі й завдання стратегії продовольчої безпеки рекомендовано визначати відповідно до призначення окремих складових системи продовольчої безпеки, конкретизувати по її якісним і кількісним критеріям на заданий період часу. Відповідно до етапності досягнення головної стратегічної мети забезпечення продовольчої безпеки слід визначати коротко-, середньо- та довгострокові цілі.

Встановлено, що стратегія продовольчої безпеки має відображати системний характер проблеми і складати основу для формування ефективної аграрної політики держави відповідно до сучасної економічної ситуації в країні та світі. Для цього доведено необхідність оцінки стану продовольчої безпеки на основі якісних індикаторів і кількісних показників, результати яких повинні враховуватися при розробці системи конкретних заходів і механізмів реалізації стратегії продовольчої безпеки. Така система має складати основу й зміст аграрної політики держави.

The article substantiates the necessity of strategic planning of food security of the state. The definition of the country's food security strategy is defined and its essence is disclosed as part of the economic strategy of the state as a whole and the agrarian sector of the economy, in particular. The main regulatory documents that regulate individual issues of food security and its guarantee at the state level are considered. Based on studies of foreign experience, the main components of the

country's food security strategy are considered. The stages of strategy formation and mechanisms of its realization in accordance with domestic legislative acts are determined and the necessity of deepening theoretical and methodological approaches to the development of food safety strategy is substantiated.

It has been established that strategic food security measures need to be systematized in accordance with those components of the national economy. The strategic directions, goals and tasks of achieving the strategic goal of the country – ensuring its food security, are grouped according to the constituents of the formulated strategic goal. The interrelation between directions, goals and short- and medium-term tasks with strategic results of food security of the state is shown.

General recommendations for the formation of the country's food security strategy as a component of its economic strategy are given. It has been established that the process of strategic planning of food security provision should take place in the following progressive sequence: development, implementation and monitoring and evaluation of the effectiveness of the results. The goals and objectives of the food security strategy are recommended to be determined in accordance with the appointment of individual components of the food security system, specifying on the basis of its qualitative and quantitative criteria for a given period of time. According to the phased achievement of the main strategic goal of ensuring food security, short-, medium- and long-term goals should be defined.

It has been established that the food security strategy should reflect the systemic nature of the problem and form the basis for the formation of an effective agrarian policy of the state in accordance with the current economic situation in the country and the world. To this end, it was proved necessary to assess the state of food security on the basis of qualitative indicators and quantitative indicators, the results of which should be taken into account when developing a system of specific measures and mechanisms for implementing the food security strategy. Such a system forms the basis and content of the agrarian policy of the state.

Ключові слова: економічна стратегія держави, стратегічна мета, стратегічні цілі й завдання, стратегічні результати, стратегія продовольчої безпеки.

Key words: economic strategy of the state, strategic goal, strategic goals and objectives, strategic results, food security strategy.

ВСТУП

Трансформація соціально-економічних відносин вимагає від держави формування та реалізації стратегії її економічного розвитку. Протягом останніх десятиріч у світі здійснюється формування єдиного економічного простору, найвищою точкою розвитку якого є процес глобалізації. Інтеграція України в глобальну економіку потребує постійного розвитку її економічного потенціалу, і особливу роль в цьому процесі відіграє стратегія економічного розвитку, яка має спиратися на механізми продовольчої безпеки.

Продовольча безпека займає провідне місце в економічних стратегіях розвинених країн світу. На сучасному етапі розвитку всі країни світу з ринковою економікою мають систему забезпечення продовольчої безпеки, яку реалізують шляхом розробки відповідної стратегії продовольчої безпеки. В Україні на сьогоднішній день на законодавчому рівні не затверджено стратегічного плану, курсу або напрямку дій, які гарантували б належний рівень продовольчого забезпечення населення; недостатньо розвинена законодавча та інституційна база регулювання продовольчого ринку, підтримки вітчизняних товаровиробників і конкурентоспроможності продукції; регулятивні функції органів державної влади у забезпеченні продовольчої безпеки мають обмежений характер.

Загальним питанням стратегічного планування національної економіки та формуванню стратегій на державному рівні присвячені фундаментальні праці зарубіжних вчених: І. Ансоффа, Д. Брайсона, К. Боумана, К. Ендрюса, Б. Крозбі, Г. Мінцберга, А. Стрикленда, Дж. Стюарта, А. Томпсона, А. Чандлера та інших. Серед українських науковців, які досліджували теорію, методологію та практику розробки соціально-економічних стратегій державного розвитку, слід виділити В. Вакуленка, З. Варналія, А. Гальчинського, Б. Данилишина, Я. Жаліла, Б. Кваснюка, М. Калінчика, А. Лисецького, В. Мамонову, В. Месель-Веселяка, П. Саблука, В. Тертичку, Ю. Шарова та інших. Однак питання формування та реалізації стратегії продовольчої безпеки як складової економічної стратегії держави у наукових працях зазначених вчених досліджено недостатньо.

Окремі аспекти стратегії продовольчої безпеки держави досліджували О. Гойчук, І. Романюк, В. Трегобчук, О. Шпичак та інші. Проте, теоретичні питання щодо визначення стратегії продовольчої безпеки на рівні держави як складової державної економічної стратегії, розкриті у працях названих вітчизняних вчених-економістів, потребують поглиблення та подальшого дослідження.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є визначення сутності економічної стратегії на загальнодержавному рівні та виокремлення особливостей стратегії продовольчої безпеки країни.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Теоретичні основи стратегічного планування продовольчої безпеки не відповідають сучасній ситуації в Україні, яка перебуває в умовах економічних перетворень та посилення зовнішніх ризиків. Існуючі методичні підходи до формування стратегії продовольчої безпеки недостатньо враховують стан та тенденції зміни геоекономічної ситуації в світі, впливу світових глобалізаційних процесів на український аграрний ринок, можливостей реалізації національних інтересів, реальних та очікуваних резервів країни щодо мінімізації негативного впливу загроз, викликів та небезпек національному продовольчому ринку. Наявні теорії, адаптовані для умов стабільних економічно розвинених країн і призначені переважно для застосування на рівні підприємств, недостатньо враховують специфіку стратегічного планування забезпечення продовольчої безпеки України [4, с. 125].

Процес стратегічного планування забезпечення продовольчої безпеки потребує формування та реалізації відповідної стратегії, яка має важливу політичну й соціальну роль. Погіршення продовольчого забезпечення населення призводить до деформації процесів політичних й економічних перетворень і створення загроз внутрішній безпеці держави в умовах світових глобалізаційних процесів [1, с. 19].

Узагальнення наукового доробку в цій галузі дослідження дозволяє визначити стратегію продовольчої безпеки країни як план досягнення рівня розвитку національної економіки та аграрного її сектору, забезпеченого необхідними ресурсами і потенціалом, за якого населенню буде гарантовано стабільне постачання продовольства в кількості та якості, що відповідає науково обґрунтованим параметрам і створено соціально-економічні умови підтримки споживання відповідно медичних норм незалежно від несприятливих факторів у міжнародних відносинах і кон'юнктури світового ринку.

"Стратегія розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року" — головний законодавчий документ на сучасному етапі, який засвідчує гарантування продовольчої безпеки держави як стратегічної цілі розвитку аграрного сектору та визначає стратегічні напрями забезпечення продовольчої безпеки, як [15]:

- формування стратегічних продовольчих запасів держави;
- збільшення обсягів виробництва вітчизняної сільськогосподарської продукції з урахуванням вимог до забезпечення продовольчої безпеки держави та можливості реалізації її експортного потенціалу;
- забезпечення якості та безпечності харчових продуктів, дотримання вимог до їх виробництва у результаті удосконалення системи сертифікації виробництва й стандартизації, впровадження на усіх підприємствах переробної та харчової промисловості систем управління якістю та безпечністю харчових продуктів, ство-

рення мережі лабораторій для визначення рівня якості сільськогосподарської продукції, делегування саморегульованим об'єднанням на засадах взаємовідповідальності частини повноважень щодо здійснення контролю за відповідністю сільськогосподарської продукції національним стандартам;

- створення системи логістики, забійних пунктів живої худоби та птиці, інших складових ринкової інфраструктури для особистих селянських та середніх господарств;

- проведення моніторингу та прогнозування ринку сільськогосподарської продукції, реагування на ринкові ризики.

На необхідність розробки та прийняття національної стратегії продовольчої безпеки, а також відповідних регіональних стратегій вказує Проект Закону України 8370-1 від 28.04.2011 "Про продовольчу безпеку України" [18]. Цим законодавчим актом закріплено перелік основних принципів і завдань у сфері формування продовольчої безпеки. Однак вирішення стратегічних проблем, пов'язаних із забезпеченням продовольчої безпеки, потребує детального плану, узгодженого зі стратегічними цілями і стратегічним потенціалом країни. На сьогоднішній день відсутні підходи і механізми до обґрунтування комплексного плану забезпечення продовольчої безпеки як стратегічного об'єкту, а також визначення довготривалих цілей та розробки шляхів їх реалізації.

Узагальнення досліджень зарубіжного досвіду формування стратегії продовольчої безпеки країни дозволяє виділити наступні її складові [2, с. 103]:

- виробництво достатньої кількості продовольства;
 - програми підтримки сільгоспвиробників (фермерів) шляхом державних програм підтримки цін, страхування врожаю, кредитів сільгоспвиробникам;
 - закупівля надлишків сільськогосподарської продукції у сільгоспвиробників для утримання закупівельних цін і гарантування дохідності сільгоспвиробників;
 - підтримка найбільш вразливих верств населення шляхом надання продовольчої допомоги пенсіонерам, безробітним, безкоштовне харчування в школах тощо;
 - зосередження уваги на якості: створення системи контролю якості й безпеки продуктів харчування, прийняття Закону про продовольчу безпеку, зосередження уваги не на реагуванні на випадки невідповідності якості продовольчої продукції нормативам, а на їх запобіганні (нагляд за імпортованими продуктами, підготовка посадочців, відповідальних за безпеку продуктів харчування, зміцнення потенціалу лабораторій і реалізацію програм, що забезпечують безпеку харчових продуктів).
- В Україні проект стратегії продовольчої безпеки країни як планового державного документу містить наступні розділи [16]:
- вступ з коротким обґрунтуванням мети та підстав для розроблення документа, інформацією про робочу групу, яка готувала проект документа;
 - аналітичну частину;
 - характеристику порівняльних переваг, викликів та ризиків перспективного розвитку продовольчої безпеки держави (на основі SWOT-аналізу);

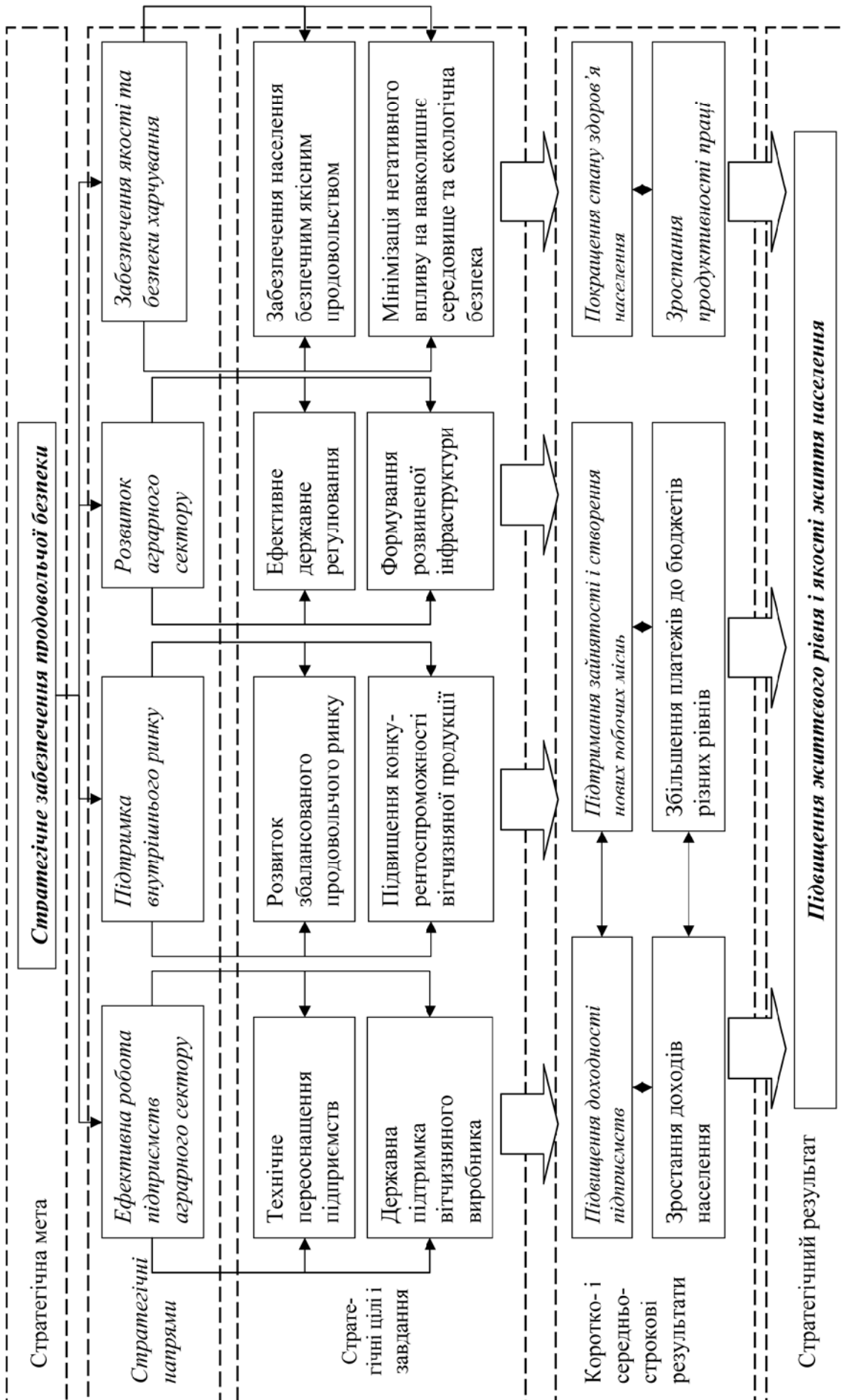

Рис. 1. Взаємозв'язок напрямів, цілей і результатів стратегії продовольчої безпеки

Джерело: [19, с. 93; 21, с. 140].

— стратегічне бачення-відображення (узагальнення) найбільш загальних та тривалих уявлень про краще майбутнє розвитку країни та життя її населення;

— стратегічні цілі, операційні цілі та завдання;

— загальний опис механізмів реалізації стратегії (детальний план заходів з реалізації регіональної стратегії на середньостроковий період розробляється окремо, після затвердження регіональної стратегії);

— відповідність стратегії продовольчої безпеки Державній стратегії розвитку аграрного сектору економіки;

— систему моніторингу та оцінки результативності реалізації регіональної стратегії розвитку;

— інші, за вибором розробників, важливі для стратегії положення.

Така структура стратегії достатньо повно відображає основні етапи формування стратегії, а також механізми її реалізації. Однак аналіз досліджень і публікацій фахівців з обраної тематики засвідчив, що на сучасному етапі відсутні теоретичні та методологічні підходи до формування й реалізації стратегії продовольчої безпеки країни. Стратегічні заходи продовольчої безпеки потребують систематизації відповідно до тих складових національної економіки, які потребують їх впровадження [10, с. 180—182]. Формування й реалізація стратегії продовольчої безпеки пов'язані зі стратегічними пріоритетами, які доцільно згрупувати за окремими напрямками і стратегічними цілями й завданнями (рис. 1).

У державній стратегії продовольчої безпеки передбачено визначення довготривалих цілей та розробка шляхів їх реалізації. Стратегія розробляється з урахуванням термінів та етапів її реалізації та охоплює комплекс цілей, завдань, принципів, заходів досягнення головної стратегічної мети, необхідних для цього засобів [10, с. 185]. Стратегія продовольчої безпеки — це раціонально вибудований загальний напрям розвитку системи продовольчої безпеки, зорієнтований на досягнення певних довгострокових цілей. Як складова економічної стратегії розвитку держави стратегія продовольчої безпеки повинна [19, с. 92]:

— визначати характеристики зовнішніх і внутрішніх загроз продовольчій безпеці як сукупності умов і чинників, що створюють небезпеку інтересам особистості та держави;

— визначати критерії та параметри стану аграрного сектору економіки, що відповідають вимогам продовольчої безпеки і забезпечують захист життєздатності країни та окремої особи;

— охоплювати механізм забезпечення продовольчої безпеки країни, захисту її життєздатності на основі застосування органами державної влади економічних, правових та адміністративних заходів впливу.

В Україні стратегія продовольчої безпеки має забезпечувати вирішення питань нарощування обсягів виробництва продовольства, підвищення якості продуктів харчування і конкурентоспроможності вітчизняної продукції, підвищення рівня життя населення і сталий соціальний розвиток села. Оскільки проблема продовольчої безпеки є комплексною через нестабільну аграрну політику та політику доходів населення, низький розвиток продовольчої інфраструктури, невиважені інвестиційні пріоритети тощо, стратегія має відображати си-

стемний характер проблеми і бути основою для формування ефективної аграрної політики держави відповідно до сучасної економічної ситуації в країні й світі [21, с. 130—135].

Процес стратегічного планування забезпечення продовольчої безпеки має відобразитися у вигляді трьох послідовних стадій: розробка, реалізація та моніторинг і оцінка ефективності результатів. На практиці їх розділити досить важко, оскільки вони є різними рівнями аналізу та синтезу і кожен з них використовує різні методологічні принципи й підходи. Стадія розробки передбачає створення загального алгоритму досягнення стратегічних цілей і завдань. На наступній стадії він доопрацьовується до рівня, що адекватно відображає різноманітні цілі і завдання. Оцінка ефективності стратегії продовольчої безпеки передбачає аналіз і порівняння одержаних результатів відповідно до стратегічних альтернатив та дозволяє зробити висновок щодо їх придатності для досягнення поставлених цілей і завдань [21, с. 137—140].

Цілі і завдання стратегії продовольчої безпеки визначаються відповідно до призначення системи продовольчої безпеки, конкретизуються за її якісним і кількісним критеріям на заданий період часу і включають розвиток збалансованого продовольчого ринку, підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції у напрямку підтримки внутрішнього ринку. Стратегічні напрями підвищення ефективності роботи аграрних підприємств мають забезпечувати їх технічне переоснащення, ефективну систему державної підтримки вітчизняного виробника [17]. Забезпечення екологічної безпеки, мінімізація негативного впливу на довкілля, доступне продовольство високої якості, — необхідні цілі і завдання для досягнення необхідного рівня якості та безпеки харчування населення.

Розвиток аграрного сектору економіки потребує ефективного державного регулювання та формування розвиненої інфраструктури. Планування цілей і завдань передбачає формування політик, програм і проектів, нормативно-правового, організаційного і координаційно-планового проектування для досягнення їх балансу та забезпечення комплексного розвитку [10, с. 184]. Відповідно до етапності досягнення головної стратегічної мети забезпечення продовольчої безпеки слід визначати коротко-, середньо- та довгострокові цілі. Обов'язковою умовою стратегічного планування є принцип поєднання цілей з різними термінами реалізації відповідних планів, коли досягнення короткострокового плану є початком середньострокового, а останній є основою досягнення довгострокових цілей. Цей принцип потребує законодавчо встановленої процедури визначення соціально-економічних пріоритетів [5, с. 203].

Принцип поєднання стратегічних планів з різним строком реалізації повинен враховувати специфіку забезпечення продовольчої безпеки. Таким чином, короткострокові цілі мають бути спрямовані на відтворення споживання основних продуктів харчування на рівні мінімальних (порогових) норм споживання, підвищення ефективності роботи підприємств, зростання продуктивності праці, зайнятості населення та покращення здоров'я. Середньостроковою ціллю повинно бути забезпечення населення безпечним продовольством ви-

сокої якості, а також споживання базових продуктів харчування на рівні раціональних норм. Довгострокові цілі передбачають зростання рівня доходів населення та платежів до бюджету, зниження рівня захворюваності й підвищення працездатності, формування структури державного продовольчого комплексу відповідно до вимог раціонального харчування громадян та реалізації потенціалу України як провідної країни на зовнішньому продовольчому ринку. Оскільки в умовах глобалізації зростають вимоги до рівня національної продовольчої безпеки, стратегія повинна забезпечувати конкурентоспроможність вітчизняної економіки.

Реалізація стратегії продовольчої безпеки на практиці має здійснюватися з урахуванням оцінки стану продовольчої безпеки на основі якісних індикаторів і кількісних показників, що враховуються при розробці системи конкретних заходів і механізмів. Така система складає основу й зміст аграрної політики держави. Стратегія продовольчої безпеки держави взаємопов'язана з відповідною агропродовольчою політикою як засобом її реалізації. Сама стратегія визначає курс на розподіл обмежених ресурсів для досягнення поставлених цілей і завдань, а політика — загальні орієнтири для дій та прийняття рішень, які полегшують досягнення цілей [10, с. 185]. Формування стратегії продовольчої безпеки держави необхідно взаємопов'язувати з відповідною стратегією розвитку аграрного сектору, що має узгоджуватися з процесом формування моделі соціально-економічного розвитку України і реалізовуватися в межах її стратегії розвитку.

ВИСНОВКИ

Таким чином, на основі аналізу наукових праць з досліджуваної проблематики можна визначити стратегію продовольчої безпеки як план досягнення рівня розвитку національної економіки та її аграрного сектору, забезпеченого необхідними ресурсами і потенціалом, при якому населенню буде гарантовано стабільне постачання продовольства в кількості та якості, що відповідає науково обґрунтованим параметрам і створено соціально-економічні умови підтримки споживання відповідно медичних норм незалежно від несприятливих факторів у міжнародних відносинах і кон'юнктури світового ринку. Відповідно до структури стратегії першочерговим етапом є визначення стратегічних напрямів продовольчої безпеки, до яких належать підвищення ефективності роботи сільськогосподарських підприємств, експортна орієнтація аграрного сектору, забезпечення якості та безпеки харчування.

Стратегічними завданнями є гарантоване забезпечення населення безпечним продовольством високої якості, розвиток збалансованих продовольчих ринків, технічне переоснащення підприємств, підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції, мінімізація негативного впливу на навколишнє середовище та забезпечення екологічної безпеки, вдосконалення земельних відносин. Визначення стратегічного потенціалу продовольчої безпеки країни має спиратися на оцінку сучасного стану проблеми за обґрунтованими параметрами, умов забезпечення продовольчої безпеки, сильних і слабких сторін країни на момент розробки стратегії. Необхідно визначення порівняльних переваг країни у забезпеченні про-

довольчої безпеки, загроз зовнішнього середовища й ризиків. На основі аналізу необхідно здійснити розробку заходів та інструментів досягнення поставлених цілей щодо забезпечення продовольчої безпеки. Завершальним етапом має бути забезпечення моніторингу та оцінки результатів стратегії.

Подальші наукові дослідження в даному напрямку доцільно пов'язувати з розробкою методичних підходів і рекомендацій щодо розробки й реалізації стратегії продовольчої безпеки держави із застосуванням механізмів стратегічного планування і менеджменту.

Література:

1. Біла С.О. Продовольча безпека в системі економічної безпеки / С.О. Біла // Держава та регіони: державне управління. — 2008. — № 1. — С. 15—20.
2. Олійник В.О. Державне регулювання у сфері забезпечення продовольчої безпеки: зарубіжний досвід / В.О. Олійник // Державне управління та місцеве самоврядування: зб. наук. пр. — Вип. 1 (12) / Редкол.: С.М. Сergyгін (голов. ред.) [та ін.]. — Дніпропетровськ: ДРІДУ НАДУ, 2012. — С. 103—111.
3. Жаліло Я. Економічна стратегія як категорія сучасної економічної науки / Я. Жаліло // Економіка України. — 2005. — № 1. — С. 19—27.
4. Кушнір І.В. Концептуальні засади стратегічного планування розвитку АПК України / І.В. Кушнір // Економічний простір. — 2008. — № 14. — С. 124—133.
5. Тертичка В., Вакулєнко В. Стратегічне планування // Аналіз державної політики в Україні: навчальна дисципліна, сфера професійної діяльності, галузь прикладних досліджень / Укл. О.І. Кілієвич, В.В. Тертичка. — К.: "К.І.С.", 2004. — С. 63—66.
6. Ансофф І. Стратегическое управление / И. Ансофф / Науч. ред. и авт. предисл. Л.Е. Евенко. — М.: Экономика, 1989. — 519 с.
7. Минцберг Г., Куинн Дж. Стратегический процес / Пер. с англ. под ред. Ю. Каптуревского. — СПб.: Питер, 2001. — 688 с.
8. Швайка Л.А. Державне регулювання економіки: навч. посібн. / Л.А. Швайка. — К.: Вид-во "Знання", 2006. — 435 с.
9. Жаліло Я.А. Економічна стратегія держави у нестабільних ринкових економічних системах: монографія. — К.: НІСД, 1998. — 144 с.
10. Стратегия устойчивости развития АПК — продовольственная безопасность / Под ред. В.Г. Гусакова. — Минск, Белорусская наука, 2008. — 514 с.
11. Богуцький В. Стратегічне планування соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць / В. Богуцький // Управління сучасним містом. — 2002. — № 7—9 (7). — С. 63—67.
12. Стратегия Европейского Союза для региона Балтийского моря [Електронний ресурс]. — Сервер для специалистов по территориальному стратегическому планированию. — Режим доступа: <http://www.city-strategy.ru/50>
13. Стратегія сталого розвитку "Україна — 2020" / Президент України. — Офіційне видання. — Урядовий кур'єр від 15.01.2015. — № 6.
14. Национальная стратегия устойчивого социально-экономического развития республики Беларусь на

період до 2020 г. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.grosbook.info/index.php?name=Files&op=view_file&lid=126

15. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.10.2013 № 806-р "Про схвалення Стратегії розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року" // Офіційний вісник України від 05.11.2013 р. — № 83. — С. 23. — Ст. 3088.

16. Про затвердження Порядку розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації // Урядовий кур'єр від 09.12.2015, № 230.

17. Методичні рекомендації щодо складання стратегічних планів підприємствами державного сектору [Електронний ресурс]. — Сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України. — Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=e00a8048-3758-4996-9c9a-dfdcfbe8a684&title=Dokumenti>

18. Проект Закону України 8370-1 від 28.04.2011 "Про продовольчу безпеку України" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JF6GI01A.html

19. Мостова А.Д. Стратегія як інструмент забезпечення економічного розвитку держави / А.Д. Мостова, І.І. Вініченко // Вісник Дніпропетровського державного аграрного університету. — 2016. — № 3. — С. 91—96.

20. Вініченко І.І. Особливості формування продовольчого ринку / І.І. Вініченко, М.В. Кравченко // Ефективна економіка. — 2011. — № 10.

21. Тараненко І.В. Маркетингове стратегічне управління конкурентоспроможністю на мікро-, мезо-, макрорівні: монографія / І.В. Тараненко, Л.Д. Гармідер, О.В. Дашевська, О.Ю. Красовська, Т.С. Мішустіна, В.М. Шевченко, С.С. Яременко, А.Д. Мостова. — Дніпро, Університет імені Альфреда Нобеля, 2017. — 210 с.

References:

1. Bila, S.O. (2008), "Food security in the system of economic security", *Derzhava ta rehiony: derzhavne upravlinnia*, vol. 1, pp. 15—20.

2. Oliynyk, V.O. (2012), "State regulation in the sphere of food security: foreign experience", *Derzhavne upravlinnia ta mistseve samovriadvannia*, vol. 1 (12), pp. 103—111.

3. Zhalilo, Y. (2005), "Economic strategy as a category of modern economics", *Ekonomika Ukrainy*, vol. 1, pp. 19—27.

4. Kushnir I.V. (2008), "Conceptual bases of strategic planning of development of agroindustrial complex of Ukraine", *Ekonomichnyj prostir*, vol. 14, pp. 124—133.

5. Tertychka, V. and Vakulenko, V. (2004), *Stratichne planuvannia: analiz derzhavnoi polityky v Ukraini: navchal'na dystsyplina, sfera profesijnoi diial'nosti, haluz' prykladnykh doslidzhen'* [Strategic planning: Government Policy Analysis in Ukraine: the discipline, the sphere of professional activity, applied research], K.I.S., Kyiv, Ukraine.

6. Ansoff, I. (1989), *Strategicheskoe upravlenie* [Strategic management], Jekonomika, Moscow, Russia.

7. Mincberg G. and Kuinn Dzh (2001), *Strategicheskij proces* [Strategic process], Piter, St.-Petersburg, Russia.

8. Shvajka, L.A. (2006), *Derzhavne rehuliuвання ekonomiky* [State regulation of the economy], Znannia, Kyiv, Ukraine.

9. Zhalilo, Y.A. (1998), *Ekonomichna stratehiia derzhavy u nestabil'nykh rynkovykh ekonomichnykh systemakh* [The economic strategy of the state in the unstable market economies], NISD, Kyiv, Ukraine.

10. Gusakov, V.G. (2008), *Strategija ustojchivosti razvitija APK — prodovol'stvennaja bezopasnost'* [Strategy of sustainability of agricultural development — the food safety], Belorusskaja nauka, Minsk, Republic of Belarus.

11. Bohuts'kyj, V. (2002), "Strategic planning of socio-economic development of administrative-territorial units", *Upravlinnia suchasnym mistom*, vol. 7—9 (7), pp. 63—67.

12. Server for Territorial Strategic Planning Specialists (2015), "European Union Strategy for the Baltic Sea Region", available at: <http://www.city-strategy.ru/50> (Accessed 04 September 2017).

13. Prezydent Ukrainy (2015), "Strategy of sustainable development "Ukraine-2020", *Uriadovyj kur'ier*, vol. 6.

14. Ministry of Natural Resources and Environmental Protection of the Republic of Belarus (2004), "The National Strategy for Sustainable sotsialno-economic development of Belarus for the period till 2020", available at: http://www.grosbook.info/index.php?name=Files&op=view_file&lid=126 (Accessed 05 September 2017).

15. Cabinet of Ministers of Ukraine (2013), "About the approval of the Strategy of development of the agricultural sector for the period 2020", *Ofitsijnyj visnyk Ukrainy*, vol. 83, p. 23.

16. Cabinet of Ministers of Ukraine (2015), "Pro zatverdzhennia Poriadku rozroblennia rehional'nykh stratehij rozvytku i planiv zakhodiv z ikh realizatsii", *Uriadovyj kur'ier*, vol. 230.

17. Ministry of Economic Development and Trading in Ukraine (2013), "Guidelines for drafting strategic plans of public sector", available at: <http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=e00a8048-3758-4996-9c9a-dfdcfbe8a684&title=Dokumenti> (Accessed 05 September 2017).

18. The Verkhovna Rada of Ukraine (2011), "About the food security of Ukraine", available at: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JF6GI01A.html (Accessed 04 September 2017).

19. Mostova, A.D. and Vinichenko, I.I. (2016), "Strategy as an instrument for ensuring the economic development of the state", *Visnyk Dnipropetrovs'koho derzhavnoho aharnoho universytetu*, vol. 3, pp. 91—96.

20. Vinichenko, I.I. and Kravchenko, M.V. (2011), "Features of forming the food market", *Efektivna ekonomika*, vol. 10.

21. Taranenko, I.V. Harmider, L.D. Dashevs'ka, O.V. Krasovs'ka, O.Yu. Mishustina, T.S. Shevchenko, V.M. Yaremenko, S.S. and Mostova, A.D. (2017), *Marketynhove stratichne upravlinnia konkurentospromozhnistiu na mikro-, mezo-, makrorivni: monohrafiia* [Marketing Strategic Competitiveness Management at Micro, Meso, Macro Level: Monograph], Universytet imeni Al'freda Nobelia, Dnipro, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 18.09.2017 р.